

SOSIAALIPOLITIikka YHTEISKUNTATIIETEIDEN KENTÄSSÄ

Teppo Kröger: *YTT, professori, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto*
teppo.kröger@jyu.fi

Janus vol. 20 (4) 2012, 361–365

SOSIAALIPOLITIikka JA YHTEISKUNTAPOLITIikka

Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikkaa on opetettu 1960-luvulta lähtien. Tämän uusvanhan termin – olihan jo Eino Kuusen nimikkeenä 1930-luvulla ollut yhteiskuntapolitiikan dosentti (Rahkonen 2006, 321) – käyttöön otolla pyrittiin 60-luvun hengen mukaisesti laajentamaan hyvinvointivaltion ideaa sosiaaliturvakysymyksistä koko kansakunnan elinolojen ja elinympäristöjen kehittämiseen (Järvelä ym. 2012, 221). Sitten sama oppiainemike vakiintui myös Joensuun yliopistoon. Vuonna 2004 Helsingin yliopisto muutti puolestaan sosiaalipolitiikan laitoksen nimen yhteiskuntapolitiikan laitokseksi ja muutamaa vuotta myöhemmin myös sen sosiaalipolitiikan oppiaine korvattiin yhteiskuntapolitiikalla. Nykyisin sosiaalipolitiikkaa opetetaan Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa, kun taas Jyväskylän ja Helsingin yliopistoissa oppiaineen nimenä on yhteiskuntapolitiikka. Joensuun ja Kuopion yliopistojen fuusion tuloksena syntyneessä Itä-Suomen yliopistossa opetetaan vielä tällä hetkellä sekä yhteiskuntapolitiikkaa (Joensuussa) että sosiaalipolitiikkaa (Kuopiossa).

Mikä näiden kahden käsitteen suhde on ja mikä on sosiaalipolitiikan asema yhteiskuntapolitiikan oppiaineen sisällä?

Kuuden vuoden takaisessa seminaarissa Keijo Rahkonen (2006, 322) piti yhteiskuntapolitiikkaa katto- tai sateenvarjokäsitteenä, jonka alle sosiaalipolitiikka hyvin mahtuu, kun taas Marja Järvelän (2006, 328–329) mukaan sosiaalipolitiikan ja yhteiskuntapolitiikan eriytyminen on ollut suhteellinen ja historiallinen seikka: molemmat tulevat samasta juuresta ja tällä 1900-lukulaisella käsitteellisellä erotelulla on yhä vähemmän merkitystä. Risto Eräsaaren (2006, 326) mielestä yhteiskuntapolitiikka ”ei ole mikään sosiaalipolitiikan ylennetty muoto” vaan sen tehtävänä on yhteiskuntaa koskevien kiistojen ja keskustelujen tarkastelu. Oli miten oli, selvää on, että yhteiskuntapolitiikka ”sisältää viestin sosiaalipolitiikkaa laajemmasta tutkimus- ja opetusorientaatiosta” (Anttonen 2006, 324).

Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikan tutkimuksen ja opetuksen painopisteitä ovat olleet yhtäältä ympäristön ja kestävä kehityksen kysymykset, kansainvälinen kehitysyhteistyö sekä kulttuuripolitiikka, jotka ovat ajan myötä rakentuneet omiksi kulttuuripolitiikan ja kansainvälisen kehitystyön maisteriohjelmikseen ja professuureikseen. Toisaalta Jyväskylässä on koko ajan tutkittu ja opetettu myös perinteisempää sosiaali- ja työpolitiikkaa. (Järvelä 2006, 331.) Jos ja kun sosiaalipolitiikan ydinkäsite on hyvinvointi (Ritakallio 2006, 333), on sekä kulttuurilla että ympäristöllä hyvin-

vointivaikutustensa kautta suora yhteys sosiaalipolitiikkaan, ja kansainvälinen kehitystyö tulee puolestaan sisällöllisesti hyvin lähelle globaalia sosiaalipolitiikkaa. Jyväskylän yhteiskuntapolitiikan avaukset sosiaalipolitiikan perinteisten alueiden ulkopuolelle ovat siten tulkittavissa myös hyvin sosiaalipoliittisiksi ja samantyyppisiin suuntiin on kulkenut myös viime aikojen sosiaalipolitiikan kansainvälinen keskustelu. Kaiken kaikkiaan sosiaalipolitiikka voi Jyväskylässä hyvin yhteiskuntapolitiikka-oppiaineen sisällä. Ongelmaksi oppiaineen nimi voisi sosiaalipolitiikan näkökulmasta tulla nähdäkseni vain siinä tapauksessa, että yhteiskuntapolitiikan tutkijat päätyisivät tutkimaan pelkästään sellaisia ilmiöitä, joilla ei ole yhteyttä ihmisten hyvinvointiin – mitä sellaiset yhteiskuntailmiöt sitten voisivat olla, en tiedä – eikä oppiaineessa kukaan kiinnittäisi huomiota hyvinvoinnin jakautumiseen eri ihmisryhmien välillä tai julkisen vallan toimiin.

SOSIAALIPOLITIikka JA SOSIAALITYÖ

Kuusi vuotta sitten käytiin keskustelua myös sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön oppiaineiden ja tutkimusalueiden suhteesta. Tämä keskustelu kävi varsin kiivaana: siinä, missä J. P. Roos (2006, 337) piti sosiaalityön yliopistokoulutusta turhana – itse asiassa haitallisena – ja yhteyttä sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön välillä keinotekoisenä ja tarpeettomana, Veli-Matti Ritakallio (2006, 333) piti sosiaalipolitiikan yhteyttä hyvinvoinnin kääntöpuolta tutkivaan sosiaalityöhön läheisenä. Anneli Anttonen (2006, 325) näki puolestaan viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtuneen sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan etäännyntymisen toisistaan

Suomelle tunnusomaisena piirteenä ja sosiaalityön määrittelyn Suomessa kapeampana kuin Ruotsissa.

Itse olen toiminut molemmissa oppiaineissa ja pidän rajankäyntiä niiden välillä lähinnä sopimuksellisena määrittelykysymyksenä. Eri maissa oppiainerajat määräytyvät pitkälti yliopistopolitiikan ja -hallinnon kansallisten traditioiden pohjalta – eli varsin sattumanvaraisesti – ja kansainvälisesti ottaen itsenäinen sosiaalipolitiikan tai yhteiskuntapolitiikan oppiaine on harvinaisuus, kun taas sosiaalityötä opetetaan ja tutkitaan yliopistoissa kautta maailman. Useimmat sosiaalipolitiikan tutkijat toimivat muissa maissa joko sosiologian tai sosiaalityön oppiaineen sisällä. Suomessa olisi aika herätä huomaamaan se rikkaus, mikä meillä on kahdessa hyvinvointiin ja sen puutteisiin keskittyvässä itsenäisessä oppiaineessa. On tavallaan ylläilyä, että meillä voidaan edes käydä keskustelua sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön oppiaineiden suhteesta. Monet kansainväliset kollegat kadehtivat Suomesta joko sosiaali-/yhteiskuntapolitiikan tai sosiaalityön – tai niiden molempien – yliopistollista statusta ja itsenäisyyttä.

2000-luvun vaihteen molemmin puolin suhteet sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön opetus- ja tutkimushenkilökunnan välillä olivat ajoittain kireät varsin ymmärrettävistä syistä. Sosiaalityö kaipasi itsenäisyyttä sosiaalipolitiikan alaisuudesta, perusti oman oppiaineensa, tieteellisen seuransa ja vuosikonferenssinsa. Jossain määrin prosessissa oli myös sukupuoli- ja sukupolvikonfliktin makua, sillä useimmat sosiaalipolitiikan professorit olivat keski-ikäisiä miehiä, kun taas nousevat sosiaalityön tutkijat olivat lähes poikkeuksetta nuorehkoja naisia. Sosi-

aalipolitiikalle sosiaalityön irtautuminen oli vaikea pala nieltäväksi, merkitsihän se sosiaalipolitiikan näkökulmasta merkittävää resurssien menetystä. Sosiaali-/yhteiskuntapolitiikasta tuli monessa yliopistossa ”itsenäistynyttä tytärtään” pienempi oppiaine. Sosiaalipoliittinen yhdistys menetti jäseniään ja sen vuosikonferenssi osallistujiaan. Ilmeet olivat monella laitoksella happamia molemmin puolin oppiainerajaa.

2010-luvulla ollaan nähdäkseni kuitenkin uudessa tilanteessa. Sosiaalityö on vakiinnuttanut itsenäisen asemansa ja sen tarve etäisyyden tekemiseen sosiaalipolitiikasta on vähentynyt. Sosiaali-/yhteiskuntapolitiikan oppiaineessa on puolestaan opittu vähitellen tuntemaan sosiaalityö yhteiskunnallisia ongelmia laajasti ja monipuolisesti tutkivana yhteiskuntatieteenä, ei pelkkänä yhden ammattin käytäntöjen opetuksena. Jannuksen muuttuminen sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tiedeseurojen yhteiseksi lehdeksi on yksi merkki lisääntyvästä kommunikaatiosta oppiaineiden välillä. Uskon, että tulevaisuudessa luontevia yhteistyömahdollisuuksia löytyy lisää sekä opetuksessa että tutkimuksessa, niin kunkin yliopiston sisällä kuin kansallisella tasolla.

SOSIAALIPOLITIikka JA MUUT YHTEISKUNTATIEETEET

Useimmissa yliopistoissa laitoserakenteet ovat muuttuneet merkittävästi viime vuosien aikana. Vuonna 2010 muodostettiin laajat sosiaalitieteiden laitokset niin Turkuun kuin Helsinkiin ja seuraavana vuonna Tampereelle perustettiin yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaali-/yhteiskuntapolitiikalla

ei ole enää omia laitoksia, vaan se on uusissa superlaitoksissa yksi yhteiskuntatieteellinen oppiaine muiden joukossa. Uhkaavatko nämä monitieteiset yhteiskuntatieteelliset yleislaitokset sosiaalipolitiikan itsenäistä olemassaoloa?

Jyväskylän yliopistossa vastaava rakenteellinen muutos tehtiin jo vuonna 1995, jolloin perustettiin yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos (YFI). Yhteiskuntapolitiikka on jo lähes kahdenkymmenen vuoden ajan ollut osa tätä suurlaitosta. Varmastikin suurissa laitoksyksiköissä jokainen oppiaine joutuu jatkuvasti osoittamaan tarpeellisuutensa. Yhteiskuntapolitiikan oppiaineen olemassaolon oikeutetusta ei Jyväskylässä ole kuitenkaan kyseenalaistettu. Se on yksi suurlaitoksen kuudesta varsin vakiintuneesta oppiaineesta. Noin vuosi sitten YFI-laitos täsmensi tutkimusprofiiliaan ja määritteli kolme teemallista painopistealuetta, joiksi tulivat ”kestävät sosiaaliset muutosprosessit”, ”muuttuva hyvinvointi” ja ”moraalinen ja poliittinen toimijuus”. Yhteiskuntapolitiikan tutkijat ovat vahvasti mukana kahdessa ensimmäisessä tutkimusalueessa ja jossain määrin myös kolmannessa. Itse asiassa koko suurlaitoksen tutkimusprofiili on varsin sosiaalipoliittisesti orientoitunut. Jyväskylän kokemukset tukevatkin Ritakallion (2006, 334) ja Roosin (2006, 336) väittämiä siitä, että sosiaali-/yhteiskuntapolitiikka leimaa sen poikkeuksellinen monitieteisyys – niinpä oppiaine vaikuttaisi soveltuvan hyvin uusille monitieteisille suurlaitoksille.

Kuusi vuotta sitten Anttonen (2006, 325) kysyi, missä määrin sosiaalipolitiikka voisi hyötyä nykyistä tiiviimmästä yhteistyöstä toisten yhteiskuntatieteiden kanssa. Suurlaitosten myötä tämä kysy-

mys on todella ajankohtaistunut. Akateemisen sosiaalipolitiikan tulevaisuutta pohdittaessa kysymyksen voisi ehkä kääntää myös toisin päin: mitä muut yhteiskuntatieteet voivat hyötyä yhteistyöstä sosiaalipolitiikan kanssa? Edelliskerran seminaarissa Roos (2006, 336) totesi sosiaalipolitiikan ohjelmallisen pyrkimyksen yhteiskunnan muuttamiseen erottavan sen selvästi esimerkiksi sosiologiasta. Ritakallio (2006, 334) puolestaan varoittelee, että jos sosiaalipolitiikka menettää politiikkarelevanssinsa, on vaarassa koko tieteenala. Käännettynä myönteiseksi ilmaisuksi tämä tarkoittaa sitä, että sosiaali-/yhteiskuntapolitiikan vahvuus on nimenomaan sen politiikkarelevanssi. Tällainen orientaatio on yhteiskuntatieteissä harvinainen ja niinpä sosiaalipolitiikkaa tarvitaan aina, kun yhteiskuntanalyysillä pyritään etsimään helpotusta yhteiskunnallisiin ongelmiin, tukemaan ihmisten hyvinvointia ja arvioimaan kriittisesti julkisen vallan ja muiden toimijoiden toimenpiteitä. Niin kauan kuin sosiaali-/yhteiskuntapolitiikka säilyttää tämän politiikkarelevanssinsa, toiset yhteiskuntatieteet sekä yhteiskunta kyllä tarvitsevat sitä.

SOSIAALIPOLITIIKAN LASKUKAUSI?

Viime kerran seminaarissa Rahkonen (2006, 322) heitti ilmaan kysymyksen, onko pohjoismaisen hyvinvointivaltion puolustus vienyt oppiaineelta kaiken energian ja ollut esteenä sosiaalipoliittisen ajattelun uudistumiselle ja sosiaalipoliittisen mielikuvituksen käytölle (ks. myös Eräsaari 2006, 327; Järvelä 2006, 328). Tarkoittaako pohjoismaisen hyvinvointivaltion kultakauden jääminen taakse yleensäkin ottaen väistämätöntä

laskukautta yliopistolliselle sosiaalipolitiikalle?

Ei hyvinvointivaltion kiivaimman rakentamiskauden loppuminen merkitse kuitenkaan sitä, että tarve yhtäältä eri väestöryhmien hyvinvoinnin ja sen erojen ja toisaalta järjestelmien toimivuuden ja puutteiden analysointiin olisi päättynyt (ks. Ritakallio 2006, 335; Roos 2006, 336). Pikemminkin päinvastoin: koko ajan syntyy uudenlaisia sosiaalisia riskejä ja sosiaalipoliittisten järjestelmien kasvun samanaikainen pysähtyminen saa aikaan kehityskulkuja, jotka uhkaavat monien kansalaisten hyvinvointia. Hyvinvoinnin epätasa-arvon ja puutteiden tutkiminen on siten aiempaakin tärkeämpää.

Globalilla tasolla pohjoismaainen hyvinvointimalli on sitä paitsi edelleen suuren mielenkiinnon kohteena. Esimerkiksi Kiinan ja toisten Itä-Aasian maiden taloudellinen kehitys ja sen esiin nostamat sosiaaliset ongelmat ovat kasvattaneet huomattavasti kyseisten maiden mielenkiintoa sosiaalipoliittisten järjestelmien rakentamiseen ja silloin mallia haetaan monesti edelleenkin Pohjoismaista. On tärkeää, että pohjoismaiset tutkijat voivat tällöin antaa realistisen kuvauksen pohjoismaisen hyvinvointimallin eri variaatioiden ominaisuuksista ja myös niiden ongelmista. Pohjoismaiden, mukaan lukien Suomen, sosiaalipolitiikan tutkimisella on nykytilanteessa paitsi kansallista, myös globaalia merkitystä ja vaikuttavuutta.

Kansainvälisellä tasolla on vaikea puhua akateemisen sosiaalipolitiikan laskukaudesta. Erittäin vireä European Network for Social Policy Analysis (ESPAnet) vietti vuonna 2012 kymmenvuotisjuhliin. Jo yhdeksännen vuosikonferenssin-

sa järjesti tänä vuonna myös East Asian Social Policy Network (EASP). Sekä Euroopassa että Aasiassa sosiaalipoliittinen tutkimus on viimeisen kymmenen–viidentoista vuoden aikana saanut huomattavasti lisää tuulta purjeisiinsa – huolimatta siitä, ettei sosiaalipoliittika ole itsenäinen oppiaine juuri missään Suomen ja Britannian ulkopuolella. Vuonna 2011 jopa Afrikka sai sosiaalipoliittisen yhdistyksensä (ASPA). Sosiaalipoliitikasta on 2000-luvulla tulossa aidosti globaali tutkimusalue, jonka sisällä Britannian, Saksan ja Pohjoismaiden aiempi dominanssi on nyt kyseenalaistettu erityisesti Etelä-Euroopan, Itä-Euroopan ja Itä-Aasian tutkijoiden vahvan esiinmarssin myötä. Maailman mittakaavassa akateeminen sosiaalipoliittika elää vahvaa nousukautta eikä sosiaalipoliittikan yliopistollisen tutkimuksen ja opetuksen tarve ole Suomessakaan vähentynyt.

KIRJALLISUUS

Anttonen, Anneli (2006) Sosiaalipoliittikan tulevaisuus akateemisena oppiaineena. *Janus* 14 (3), 324–325.

Eräsaari, Risto (2006) Pohjakosketus. *Janus* 14 (3), 326–327.

Järvelä, Marja (2006) Akateeminen sosiaalipoliittika ja kestävä kehitys. *Janus* 14 (3), 328–332.

Järvelä, Marja & Kröger, Teppo & Silvasti, Tiina (2012) Yhteiskuntapolitiikan peruskysymyksiä. Teoksessa Olli-Pekka Moisio, Pekka Korhonen, Marja Järvelä & Eeva Lehtonen (toim.) *Ovia yhteiskuntatieteisiin*. Jyväskylä: SoPhi, 221–251.

Rahkonen, Keijo (2006) Avauspuheenvuoro: Akateemisen sosiaalipoliittikan tila ja tulevaisuus. *Janus* 14 (3), 321–323.

Ritakallio, Veli-Matti (2006) Hajaannuksesta yhteistyöhön. *Janus* 14 (3), 333–335.

Roos, J. P. (2006) Yhteiskuntapolitiikan ajan-kohtaiset ongelmat Helsingissä. *Janus* 14 (3), 336–338.